

**Олий ва Ўрта махсус Таълим Вазирлиги
Урганч Давлар Университети**

Тарих факултети

401-МИФ гуруҳи толиби
Худайназаров Шухратнинг

**Сиёсатшунослик фанидан
тайёрлаган**

РЕФЕРАТИ

**МАВЗУ: Абу Наср Форобийнинг сиёсий
қарашлари**

Урганч 2012 йил

МАВЗУ: Абу Наср Фаробийнинг сиёсий қарашлари

РЕЖА:

- 1) Фаробийнинг ижтимоий ҳаётни ўрганиш соҳасидаги бир катор қарашлари.**
- 2) Фаробийнинг давлат ва жамият тўғрисидаги таълимотлари.**
- 3) Фаробийнинг сиёсатга доир асарлари.**

Абу Наср Форобий (870 - 950) "Фозил шаҳар аҳолисининг қарашлари" асарида давлатнинг келиб чиқишини одамларнинг ўз эҳтиёжларини қондиришга бўлган истагига боғлайди. давлатни фазилатли, маърифатли ҳукмдор бошқариши лозим. Давлатнинг зўравонлик ва бебошликка қурилиши қораланади. Ўрта асрларда Форобий биринчилардан бўлиб жамият ва ижтимоий - сиёсий ҳаёт таркибини жиддий ўрганиш масаласини қўйди. Ижтимоий ҳаётни ўрганиш соҳасида Форобий бир қатор масалаларни белгилаб берди.

Улардан, асосийлари қуйидагилар:

- 1.Ижтимоий ҳаёт тушунчаси, фан предмети ва вазифаларини белгилаш;
- 2.Ижтимоий уюшмаларнинг келиб чиқиши, таркиби, тузилиши, турлари ва бу масалага оид нотўғри қарашларни танқид қилиш;
- 3.Шаҳар - давлат хусусиятлари, вазифалари ва бошқарув шакллари;
- 4.Жамиятда инсон урни ва бурчлари, меҳнат фаолияти, маънавият ва тарбия масалалари;
- 5.Давлат уюшмасининг пировард мақсади, бахтга эришиш йўллари ва воситалари .

Ижтимоий ҳаёт муаммоларини ўрганувчи фанларга у илм - ал - мадания {шаҳар жамоаси тўғрисидаги фан), фикҳ (~ҳуқуқшунослик), каломни киритган. Каломни Форобий барча билимларнинг асоси сифатида эмас, қолган фанлар қаторида тилга олади. Фаробий илм - ал - маданияга катта эътибор беради.

Давлат тўғрисидаги таълимотида Форобий унинг ички ва ташқи вазифаларини аниқлаб беради. Ташқи вазифага шаҳар - давлат фуқароларини душманлардан сақлаш, яъни мустаҳкам мудофаани ташкил этиш киради. Жоҳил шаҳар - давлатларга бошқа шаҳарлар билан доимий урушлар ва низолар хос бўлган ҳолда, фозил шаҳар аҳолиси ўз фуқароларини ҳимоя қилиш мақсадида фақат мудофаа урушларини олиб боради. Давлатнинг ички вазифаси унинг ўз фуқароларига ҳақиқий баҳт берувчи зарурий тадбирлардан иборат. Улар қуйидагилар: адолат ўрнатиш, маорифни ривожлантириш, билимларни ҳалқ ўртасида, тарқатиш, маънавий ва дунёвий билимларни бериш, яхшилик ва комил хулқларни, одат ва ахлоқий қоидаларни тарғиб қилиш.

Форобийнинг бошқарув шаклларида қараши унинг бевосита раҳбарларга қўядиган ғалабаларидан келиб чиқади. Форобий асосан подшолик тузуми тўғрисида фикр юритади ва идеал

давлатнинг бошлиғига бир қатор талаблар қўяди: донишмандлик, қонунлар ва бошқарув қоидаларини билиш, уларни ижодий қўллаш олиш, ҳарбий санъатни яхши билиш, адолатли бўлиш, ҳақиқатни севиш ва ҳоказо. Аммо, у шунча ҳислатнинг бир инсонда бўлишига шубҳа билдириб, бундай ҳукмдорларнинг энг муносиб фуқаролар ичидан сайланишини таклиф этади. Фаробийда халқ ҳокимияти ва демократия тўғрисидаги фикрлар ҳам бор, аммо улар ривожлантирилмаган.

Абу Наср Фаробий «Фозил шаҳар аҳолисининг қарашлари» асарида давлатнинг келиб чиқишини одамларнинг Ўз эҳтиёжларини қондиришга бўлган истаги боғлайди. Давлатнинг яхши фазилатли, маърифатли ҳукмдор бошқариши лозим. Давлатнинг зўронлик ва бебошликка қурилиши қораланади. Ўрта асрларда Фаробий биринчилардан бўлиб, жамият ва ижтимоий-сиёсий ҳаёт таркибини жиддий ўрганиш масаласини кўйди. Ижтимоий ҳаётни ўрганиш соҳасида Фаробий бир қатор масалаларни белгилаб берди. Фаробийнинг 160 га яқин асари бор. Бевосита сиёсатга оид «Фозил шаҳар аҳолиларининг қарашлари ҳақида рисола», «Фуқоролик сиёсати», «Бахтга эришув ҳақида», «Давлат арбобининг афоризмлари», «Намунали шаҳар» асарлари

бор. У идеал жамият тузилишини, яъни фазилатли шаҳар аҳолисини беш қисмга бўлади:

а) Файласуфлар-(фозил кишилар - муносиброқ одамлар);

б) нотиклар (ширинсухан кишилар, машшоҳ, шоир, ёзувчи, дин хизматчилари.);

в) Ўлчовчи (мутахассислар: ҳисобчи, хакам, мухандис);

г) кўриқчилар (жангчилар, посбон, ҳуқуқ тарғиботчилари);

д) бойлар (хўжалик ишлари билан шуғулланувчилар, чорвадор, савдогарлар).

Давлат бошлиғи ва давлат хизматчилари бошқарув санъатини яхши билишлари керак. Шундай бошқарув кишиларни бахтга, тинчликка олиб боради. Бундай давлатда бошқарув адолатлидир.

Аксинча бахтсизлик, уруш ва қирғинларга олиб борадиган бошқарув адолатсиздир. Бошқарув санъати икки қисмдан иборат:

1) назарий (бошқарувнинг асосий усули ва қонун ҳақида билим);

2) амалий (давлатни идора қилиш) қисимларига бўлади.

Ақлли деб шундай кишиларга айтамызки, унда ўткир зеҳн-идрок бўлиши билан бирга, фазилатли, яхши ишларни амалга оширадиган, ёмон ишлардан ўзини сақлайдиган инсонлардир.

Ҳақиқий бахтга эришиш мақсадида ўзаро ёрдам қилувчи кишиларни бирлаштирган шаҳар - фазилатли шаҳардир, бахтга эришиш мақсадида бирлашган кишилар жамоаси - фазилатли жамоадир. Бахтга эришиш мақсадида ўзаро ёрдам берган халқ - фазилатли халқдир. Шу тартибда барча халқлар бахтга эришиш учун бир бирларига ёрдам берсалар, бутун ер юзи фазилатли бўлади.

Фаробий давлатнинг келиб чиқишини илоҳиётдан эмас, балки мавжуд жамиятдан излаш кераклигини айтади. Фаробий жамоани катта - кичиклиги қараб уч турга бўлади:

- 1) Буюк жамоа - дунёдаги барча халқларнинг бирлашуви;
- 2) Ўрта жамоа - бир халқ ёки миллатни бирлаштирувчи жамоа;
- 3) Кичик жамоа - алоҳида бир шаҳар давлатини бирлаштирувчи жамоа.

Одамларнинг энг такомиллашган жамоаси - бу шаҳар давлатидир.

Қишлоқлар шаҳарлардан кейин турувчи ва шаҳарларни озиқ - овқат билан таъминловчи жамоалар ҳисобланади. Фаробий шаҳар давлатини икки тайфага бўлади:

- 1) Аль - Мадина аль-Фозила;

2) Аль - Мадина аль - Моҳилия.

Агар барча шаҳар аҳолиси ўзаро биргаликда, иттифоқда яшаб, бир-бирларига ёрдам кўрсатсалар бундай шаҳарлар фазилатлидир. Барча халқлар тинч татув ва дўстлик асосида яшаса ер юзида тинчлик бўлади.

Фаробий асрларида давлат атамаси ишлатилмайди. Аммо шаҳар жамоалари деганда шаҳар-давлатларни назарда тутлади. Давлатнинг келиб чиқишини Фаробий одамларнинг жамоа бўлиб яшаш ихтиёжларидан деб билади. У давлатнинг асосий вазифасини иккига бўлади.

1. Давлатнинг ички вазифаси фуқаронинг бахтли ҳаётини таъминлаш.

2. Ташқи вазифаси ўз аҳолисини ташқи хужумлардан ҳимоя қилиш. Фаробий урушларнинг икки ҳилини айтади:

1. Адолатли урушлар (Адолатсиз урушга қарши олиб борилади).

2. Адолатсиз урушлар (Босқинчилик урушлари).

Фаробий давлат шакли масаласига ҳам тўхталади. Тахт отадан болага меърос бўлиб ўтишини қоралайди. Давлат бошлиғи ўз ловазимига мансуб бўлган шахс бўлишлигини ёқлайди. Унинг

фикрича давлат бошлиғи ҳар томонлама етук булиши керак. Фаробий ана шу икки ҳокимлик тўғрисида гапирар экан, унинг олдига 12 талабни қўйяди.

Булар:

1) турт мучали соғлом, 2) нозик фаросатли, 3) хотирали, 4) зеҳни ўткир, зукко, 5) фикри тиниқ, сўзлари чиройли, 6) маърифатли, 7) ичимлик, аёлларга нисбатан очофот бўлмаслиги, 8) ҳақиқатгўй, 9) номусли, ориятли, олийҳиммат бўлиши, 10) бойликка қизиқмайдиган, 11) адолатпарвар, 12) ботир, қўрқоқлик ва ҳадиксирашдан холи бўлиши даркор. Фаробий мана шу барча хислатларнинг бир одамда бўлиши қийин, бундай туғма қобилият камдан кам одамларга учрайди ва улар нодир инсонлардир. Баркамол инсон топилмай қолса унда юқоридаги фазилатлардан 6 ёки 5 таси камол топган инсон ҳам ақл ва заковатда беназирлиги туфайли фозиллар шахрига раҳбарлик қила олади, дейди. Фозиллар шахрида бундай одам йўқ бўлганда ана шу имом ёки унинг издошлари чиқарган қонун ва тартибларга амал қиланади. Аввалги имом ўрнига келган кейинги раҳбарда ҳам юқорида айтилган хислатлар

ёшлиқдан шаклланган бўлиши зарур. Кейинги имомда яна 6 та фазилат ҳосил қилиниши зарур: 1) донишмандлик, 2) хотираси кучли, 3) янги қонунларни ихтиро қилиш, 4) вазиятни тез илғаб оладиган, 5) нотиклик, 6) ҳарбий ишларга моҳирлик, раҳбарлик қилиш, Шу хислатларга эга бўлган шахс топилмаса, 2 киши бирлашиб фозил шаҳарга раҳбарлик қилиши лозим, дейди.